

Трансформація податкової системи України в контексті Податкового кодексу 2010

У статті розглянуто особливості сучасного стану національної податкової системи та визначені основні напрями її реформування, що передбачаються у проекті нового Податкового кодексу.

Постановка проблеми та її актуальність. Податки є необхідною ланкою економічних відносин в суспільстві з моменту виникнення держави. Розвиток і зміна форм державного устрою завжди супроводжуються вдосконаленням системи податків, адже вони є платою суспільства за виконання державою її функцій.

Питання вдосконалення оподаткування знаходяться в центрі уваги наукової і громадської думки з отримання незалежності України. Особливо сьогодні, в пошуках шляхів виходу з економічної кризи, назріла необхідність податково-бюджетного регулювання в Україні замість проведення суто фіскальної податкової політики. Крім цього, сьогодні на державному рівні визнано гостроту проблеми оподаткування, пов'язаної з надмірністю податкового тягаря. Останній і є однією з причин фінансової нестабільності підприємств, зменшення сукупного попиту і економічної кризи.

Тому сьогодні першочерговим завданням, яке стоїть перед державою та суспільством, є реформування існуючої податкової системи країни через прийняття нового Податкового кодексу та створення практичних механізмів реалізації його основних принципів та положень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку і функціонування податкової системи України знайшли відображення у працях таких учених як А. О. Єпіфанов, В. М. Опарін, Г. Н. Клишко, О. Д. Василик, В. М. Геєць, О. Д. Данілов, Л. В. Дікань, С. В. Каламбет, А. Я. Кізіма, А. І. Крисоватий, М. А. Куцин та багато інших.

Метою статті є аналіз сучасного стану національної податкової системи та розгляд основних напрямів її реформування, котрі передбачаються в проекті нового Податкового кодексу.

Виклад основного матеріалу. Система оподаткування — це продукт діяльності держави, її важливий атрибут. Кожна держава формує свою систему оподаткування з урахуванням досвіду інших країн, власних національних особливостей, стану економіки, розвитку ринкових відносин, необхідності вирішення конкретних економічних і соціальних завдань.

Становлення податкової системи України почалося з прийняття 25 червня 1991 року Закону України «Про систему оподаткування». Цим Законом було створено передумови для її наступного розвитку.

Система оподаткування в Україні являє собою сукупність податків, зборів, платежів до бюджету та внесків до бюджетних цільових фондів, що стягуються у визначеному порядку.

Податки та збори — це обов'язкові платежі до бюджету і державних цільових фондів, що здійснюються платниками у порядку і на умовах визначених законодавчими актами України. В Україні стягуються загальнодержавні податки та збори а також місцеві податки та збори.

До загальнодержавних належать такі податки та збори: податок на додану вартість (ПДВ); акцизний збір; податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; мито; державне мито; податок за землю; податок на нерухоме майно; рентні платежі; податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів; податок на промисел; збір на геологорозвідувальні роботи, здійснені за рахунок державного бюджету; збір на спеціальне використання природних ресурсів; збір за забруднення навколишнього середовища; збір на обов'язкове соціальне страхування; збір на обов'язкове державне пенсійне страхування; збір до Державного інноваційного фонду; плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності.

Щодо місцевих податків і зборів, то законом встановлено перелік з двох податків (податок з реклами, комунальний податок) і чотирнадцяти зборів.

За рахунок податків державний бюджет України формує більшу частину доходів держави, що дозволяє фінансувати програми соціального захисту населення, соціально-культурні заходи, науку та державні капітальні вкладення у розвиток галузей і структурну перебудову економіки. З державного бюджету передбачені асигнування на фінансування житлово-комунального та дорожнього господарства, оборони, будівництва житла для військовослужбовців, утримання правоохоронних і митних органів та податкових служб, органів законодавчої і судової влади, зовнішньоекономічної діяльності.

Система державного оподаткування повинна не просто залучати частину вартості внутрішнього національного продукту на формування доходів Державного бюджету, але й активно впливати на підвищення ефективності суспільного виробництва, заохочувати окремого виробника, господарюючі суб'єкти до інвестування коштів у різні галузі діяльності. Таким чином, соціально-економічне значення податків та зборів полягає у формуванні централізованих державних фінансових ресурсів, які акумулюються у бюджетах різних рівнів і перерозподіляються по витратних статтях відповідно з бюджетним розписом.

Податкова система, що склалася в Україні передбачає поділ податків і зборів за економічним змістом на:

- податки і збори від реалізації продукції, виконання робіт та надання послуг;
- податки на доходи (прибуток);
- різні види плати (за природні ресурси, майно, тощо);
- надходження від зовнішньоекономічної діяльності;
- збори держави за вчинення дій, видачу документів, що мають юридичне значення, тощо.

Сьогоднішній уряд ставить собі за мету здійснити реформацію нинішньої податкової системи. Стратегічним документом для впровадження Податкової реформи є Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки.

Основним завданням податкової реформи вважається забезпечення стійкого економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі з одночасним збільшенням сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів і державних цільових фондів за рахунок:

- зміцнення позиції вітчизняного бізнесу в міжнародній конкурентній боротьбі за рахунок зменшення частки податків у витратах підприємств і скорочення витрат часу платників на нарахування й сплату податків;
- підвищення ефективності адміністрування податків;
- побудови цілісної і всеосяжної законодавчої бази з питань оподаткування, гармонізованої із законодавством ЄС;
- встановлення податкової справедливості для відновлення рівних умов конкуренції в економіці України;
- зменшення глибини соціальної нерівності.

Метою податкової реформи є побудова сучасної, справедливої фіскальної політики, що забезпечує загальний характер оподаткування, рівність усіх платників податків перед

законом, досягнення стратегічних цілей сталого розвитку в оновленій системі державного регулювання економіки відповідно до Програми економічних реформ на 2010-2014 роки.

Основними шляхами досягнення поставленої мети визначаються новації у адмініструванні та оподаткуванні, що спрямовані на:

- інноваційно-інвестиційний розвиток економіки,
- стимулювання ресурсозбереження та охорони навколишнього середовища,
- зниження тиску на бізнес-середовище, зменшення рівня тінізації економіки,
- антикризове регулювання,
- координацію податкової системи України з ЄС,
- системне оновлення суспільних відносин.

Проте реалізація податкової реформи не може бути можливою без відповідного законодавчого підґрунтя, тому 15 червня 2010 року було прийнято проект Податкового кодексу в першому читанні. Прийнятий проект кодексу містить 19 розділів та передбачає, зокрема, зниження податку на прибуток підприємств з 25% до 20% у 2011 році і його подальше щорічне зниження до 17% у 2014 році.

Проект також припускає поетапне зниження ставки податку на додану вартість у період з 2012 до 2014 року з 20% до 17%. Так, з 1 січня 2012 року – з 20% до 19%, з 1 січня 2013 року – з 19% до 18% , а з 1 січня 2014 року – з 18% до 17%.

У проекті Податкового кодексу надано визначення місця постачання послуг, що базується на принципі місця фактичного здійснення постачання послуг і застосування до таких операцій загальної ставки податку в разі, коли такі операції здійснюються на митній території України. Запропоновано уточнення визначення місця постачання товарів, місця фактичного постачання послуг, пов'язаних з рухомим майном, місця фактичного знаходження нерухомого майна для тих послуг, які пов'язані з нерухомим майном.

З метою підтримки сільськогосподарських товаровиробників зберігається спеціальний режим оподаткування, згідно з яким сума ПДВ, нарахована сільськогосподарським підприємством на вартість поставлених ним сільськогосподарських товарів, не підлягає сплаті до бюджету і повністю залишається в розпорядженні такого сільськогосподарського підприємства.

З метою створення в Україні стабільної та простої для розуміння системи справляння акцизного податку проектом Податкового кодексу об'єднано в один шість законів України, назву «акцизний збір» змінено на «акцизний податок», що відповідає його економічній суті, та визначено види підакцизних товарів.

Базова ставка податку на дохід фізичних осіб, згідно з проектом Податкового кодексу, становить 15% бази оподаткування, в той же час, для ряду випадків встановлюється подвійна ставка податку на доходи фізосіб – 30%. Подвійна ставка буде поширюватися на доходи, нараховані як виграш чи приз, крім державної грошової лотереї.

За ставкою 10% будуть обкладатися податком зарплата шахтарів, працівників шахтобудівних підприємств, працівників державних воєнізованих аварійно-рятувальних служб.

Проект кодексу також передбачає введення з 2013 року податку 5% на доходи, одержувані фізособами від розміщення коштів на депозитному або поточному банківському рахунку.

Відповідно до проекту кодексу, скасовуються 10 місцевих податків і зборів. А саме: збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей; комунальний податок; збір за видачу ордера на квартиру; збір за участь у бігах на іподромі; збір за виграш на бігах на іподромі; збір за право використання місцевої символіки; збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі та іподромі; збір за право проведення кіно- і телезйомок; збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг; збір з власників собак.

Проект також передбачає введення місцевого туристичного збору в розмірі 0,5-1% від вартості проживання за добу в місцях тимчасового проживання.

Крім того, дія транспортного податку, відповідно до проекту кодексу, буде поширюватися на літаки і вертольоти.

Проект також передбачає звільнення від оподаткування 80% прибутку підприємств, отриманого від продажу на митній території України енергозберігаючого устаткування.

Нова податкова система має забезпечити приток інвестицій до нашої країни з усього світу. Значне зростання добробуту громадян неможливе без системної та комплексної модернізації економіки. Цього можна досягнути шляхом створення стимулів для інвестицій, зокрема в інноваційний розвиток. За останні місяці поточного року в країні намітилися позитивні тенденції соціально-економічного розвитку, ожили будівельні майданчики, росте промислове виробництво, відроджується машинобудування, але без затвердження нових податкових норм подальший розвиток країни неможливий.

В Україні, що здійснила європейський вибір, є необхідність постійно глибоко аналізувати всі явища і процеси, які мають місце в розвитку податкової системи, використання податків як інструменту державного регулювання. Для нашої держави дуже важливо враховувати всі економічні тенденції, які мають місце в країнах Європейського Союзу, якими накопичено величезний досвід використання податків у забезпеченні стабільності економічного розвитку.

Податкова система України проходить серйозну перевірку часом у тій економічній ситуації, яка склалася сьогодні як у державі, так і за її межами. Тому головною умовою побудови податкової системи на принципах, що знайшли своє відображення в податкових системах країн ЄС, повинно бути досягнення суспільної згоди між платниками податків і державою, а в кінцевому результаті – рівності в оподаткуванні, справедливості та ефективності податкової системи. Причому справедливість оподаткування вимірюється вигодами, які платники отримують від держави через витрати з державного бюджету.

Стабільність податкової системи повинна знаходити своє відображення в незмінності протягом певної кількості років основних принципів оподаткування, складу податкової системи, найбільш значимих податків і ставок, а також основних пільг і санкцій, економічна обґрунтованість внесення змін до податкової системи, та усунення існуючих недоліків, яким є в кінцевому підсумку, відсутності науково-обґрунтованої концепції доходів держави.

Сутність реформування системи оподаткування полягає в поетапному, залежному від зростання динаміки капіталообороту, зменшенні кількості податків, спрощенні системи оподаткування, прозорості й здешевленні механізму справляння податків і зборів.

Держава так повинна будувати свою систему оподаткування, щоб охопити податками різні види доходів і ефективно впливати на їх формування. При цьому слід застосувати принцип: однакові доходи обкладаються однаковими податками. Це дає змогу реалізувати один із аспектів соціальної справедливості: хто більше одержує доходів, той більше віддає на фінансування суспільних потреб.

Висновки. Отже, нинішня податкова система є недосконалою та потребує радикальних змін. Негативні тенденції зумовлені передусім загальним податковим навантаженням на економіку у формі сукупних вимог до платників податків, котре суттєво позначається на доходах пересічних громадян. Не меншою вадою чинної податкової системи є несправедливість і нерівномірність розподілу податкового навантаження, котре варіюється від 12 до 150 % доданої вартості на окремих підприємствах. Подібна ситуація створює ринкову мотивацію до інвестицій у найрентабельніші сектори економіки, змушує окремі господарства уникати виконання податкових зобов'язань, фальсифікувати податкову звітність тощо. Ці та інші негативні явища у нинішній податковій системі зумовили необхідність її реформування. Саме тому нещодавно було прийнято проект нового Податкового кодексу, в якому визначну роль відведено податкам на майно, на землю і на використання природних ресурсів, адже дані платежі не залежать від обсягу виробництва, продажу і є стабільними, а значить,

створюють гарантію поповнення бюджету і будуть стимулювати ефективне використання природних ресурсів і закріплених основних та оборотних фондів.

На сьогоднішній день одним із основних напрямків реформування податкової системи є прийняття нового Податкового кодексу, котрий повинен сприяти: підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, забезпеченню сталого економічного розвитку, формуванню людського капіталу, реалізації збалансованої бюджетної політики, створенню сприятливих фіскальних умов для залучення прямих іноземних інвестицій, покращенню позицій України у глобальному рейтингу «простоти ведення бізнесу» за показником «Сплата податків», забезпеченню раціонального використання природних ресурсів, формуванню відповідального ставлення платників податків до виконання своїх податкових зобов'язань, забезпеченню суттєвого зменшення масштабів ухилення від сплати податків, подальшому наближенню податкового законодавства України до законодавства ЄС з урахуванням перспективи поглиблення економічної інтеграції з Європейськими співтовариствами, демократизації податкової служби, встановленню рівноправних відносин між платниками податків і податковими органами.

Головне, що повинно бути в новому кодексі – основи подальшої лібералізації податкової системи, створення сприятливих умов для бізнесу, а також податкові канікули для малого бізнесу та інші пільги, котрі стимулюють середній та малий бізнес.

Список літератури

1. Закон України «Про систему оподаткування» від 17 лютого 1997р. www.rada.kiev.ua
2. Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22 травня 1997 р. www.rada.kiev.ua
3. Закон України «Про місцеві податки і збори» від 25.05.99р. № 565/99. www.rada.kiev.ua
4. Податковий кодекс України. Проект закону України від 15.06.2010 р. N 6509 <http://sta.gov.ua>
5. Гега П.Т., Доля Л.М. Основи податкового права: Навч. посіб. - 3-тє вид., випр. і доп. - К.«Знання», 2003. – 302 с.
6. Ляшенко Ю.І. Формування бюджетних коштів України в умовах ринкової трансформації економіки. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2003. – С.122.
7. Мельник П. В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – С.237.

Одержано 30.09.10